

Woordenboek van het BELSEELS DIALECT

Alfons De Belie

Sinds jaren leg ik een lijst aan van de dialectwoorden die in mijn jeugd en nu nog te Belsele gesproken worden of werden door geboren Belsele-naars. De lijst bevat 6650 lemma's of dialectwoorden.

De woordenschat geeft vooral een beeld van het leven te Belsele vanaf 1930 tot 1960, de spreuk van het Davidsfonds indachtig: "De taal is heel het volk".

Vooraf de woordenschat, gezegden, verklaringen en liedjes van Mathilde Martens, mijn moeder, vormen een groot deel van de woordenschat en de verklarende tekst. Dat betreft echter niet de vloeken, de gemene en vuile praat en de verwijten; die werden door haar niet getolereerd en het gebruik ervan sterk afgeraden en bestraft.

De auteur tekende die vooral op bij weinig ontwikkelden en hij steunde in de jeugdbewegingen de inzet voor de culturele ontwikkeling van ons volk, ook via een beschaafd taalgebruik.

De dialectwoorden zijn alfabetisch gerangschikt; de varianten staan na het eerste alfabetisch vermelde woord. De dialectvorm is in het vet gedrukt. Dan volgt het woord in het Algemeen Nederlands, waarop meestal in cursieve druk een gezegde, versje of fragment van een lied volgt. Indien noodzakelijk worden deze fragmenten ook verklaard.

Soms zal u een encyclopedische tekst terugvinden die in een kleiner lettertype gezet is.

Ook de A.N. woorden die in het dialect nog een andere betekenis hebben zijn opgenomen.

Na de lijst van dialectwoorden volgt het register⁽¹⁾ met de woorden in het A.N. en het dialectisch equivalent.

Hoofdletters worden zoveel mogelijk geweerd, een tussenzin wordt afgesloten door een punt komma; de zin daarna begint met een kleine letter.

(1) De lijst is weergegeven zoals in Van Dale, Handwoordenboek der Nederlandse Taal. Negende druk, I.S.B.N. 90.6648 012/2. D. 1992/0101/518.

Alfabetische lijst van de dialectwoorden van Belsele

A

â, as: als.

āā, āān: oude, “*dur was niekieër een vrāā, een āā vrāā, een āā vrāā kruipende kromme vrāā*” (fragment van voordracht); “*wafferen āā vent is mī dā? (h)è luuëpt al gieëlegans gebogen*”: die man is zeer oud, hij loopt helemaal gebogen.

aa bee cee: “*aa bee cee bolleken, de mieëster is e knolleken, aa bee cee blad, de miëster (h)eet e schitgat*” (versje in Puivelde opgezegd vóór 1900).

āād: oud, “*ons keirk is al neig āād*”: onze kerk is zeer oud.

āāfel: handgreep, armvol, “*smit agāā ies een āāfel (h)oei bī dā peiërd*”: werp even een greep hooi bij het paard.

āā kaur: verzamelaar van allerhande oude voorwerpen, “*op dien āā kaur zinnen (h)of, dur kunde bekans niemieër opkommen, zuuvel rommel ligt dur op*”: de hof van die verzamelaar van oude voorwerpen ligt zo vol dat er geen plaats meer is.

āālt, āāltid, alt: altijd, “*die komt uk āāltid te laut*”: die komt altijd te laat.

āāltmoraun: voortdurend, “*k’(h)èn āāltmoraun dust, ik geluuëf da’k mī nen druuege lever zit*”: ik heb steeds dorst, wellicht zit ik met een droge lever (grapje).

āāman: babyziekte, de baby heeft het gezicht van een ouderling, hij groeit traag en overlijdt dikwijls vroeg.

āārs: 1. ouders, “*as ge’t getrofen (h)èt mî ô āārs, tèn (h)edde veel sjans*”: het is een geluk van goede ouders te hebben; -2. aders, “*ze zein vroeger dâ ge van ieder kind nen gebusten āār (h)ad*”: vroeger meende men dat de geboorte van elk kind verantwoordelijk was voor een aderspat bij de moeder.

āār wets: ouderwets, “*kuuëpt ô mor al ies een nuuf klieëd, wâ dâ ge nou weer aun (h)èt, da’s āār wets*”: koopt u een nieuw kledingstuk, wat je nu aanhebt is ouderwets.

āāstreir: oud strijder, soldaat uit de eerste wereldoorlog, “*op den elfsten november is’t nog āāltid fieëst van de āāstreirs*”: elf november is een feestdag van de oudstrijders.

āāzot, kāāzot: 1. ongeneeslijk krankzinnig zijn; -2. zeer kwaadaardig karakter.

āāzot (ook) ouderling die verliefd wordt.

āā wijven: gerimpelde bewaarappels, “*van die āā wijven kunde nog allieën appeltrut mauken*”: van die bewaarappels is alleen nog appelmoes van te maken.

â-bâ-jāā: maar ja.

â-bâ-nieë, â-bâ-nieënt: maar nee, welnee, dat is niet waar.

â-bâ-toet: toch wel, “*gî peist gî dat dâ nie waur is, â-bâ-toet, da’s wel waur*”: gij denkt dat het niet waar is, maar het is juist.

âbattoaër: slachthuis, “*vroeger mochten de boeren thuis slachten, nou moet dâ ammel in den*

âbattoaër gebeuren”: vroeger mocht er thuis geslacht worden, nu nog enkel in het slachthuis.

âbâzjoer: lampenkap, “*dien âbâzjoer mî dâ schip op geschilderd, dâ vinnekik ne schuuënen*”: ik vind die lampekap mooi waar een schip op geschilderd is.

abondans: whistkaartspel waar bij men negen slagen moet halen.

abrie: schuilplaats tegen bombardementen, “*op ’t ènde van den oorlog moest iederieën nen abrie (h)ein op zinnen (h)of*”: op het eind van de oorlog moest iedereen een schuilplaats hebben op zijn hof.

abuumeren: beschadigen, “*die āā deur is luuëlk geabuumeerd deur dâ gekraf van dien hond*”: die oude deur is erg beschadigd door het krabben van die hond.

abuus: vergissing, “*ik (h)èn ô per abuus een verkieërde vest meegegeven*”: ik heb u bij vergissing een verkeerde vest gegeven.

accorderen: overeenkomen, “*t is best dâ ge op vurhand accordeert, tèn komt ter gieënen ambras van*”: ge sluit best op voorhand een overeenkomst, zo vermijdt gij onenigheid.

acher: als jij er, “*acher nie on uit kunt, tèn vraugden’t nog mor ies*”: als je het niet verstaat, vraag dan meer uitleg.

achterbāā: uitbouw, achterhuis, “*de Vlommingen kunnen’t nie lauten van achterbāākes on ulder (h)uis te metsen*”: de Vlamingen

zijn meesters in het oprichten van bouwsels achteraan hun huis.

achterbaksen, onderdumsen:

iemand die zich anders voordoet dan hij is, “*nen achterbaksen, die kunde vur gieën (h)aur betraun*”: wie zich anders voordoet dan hij is, die is onbetrouwbaar.

achtergauras: baker, vroedvrouw, “*vroeger was er bi de geboorte van e kinneken gieënen dokter nuuëdeg, de achtergauras deet dâ wel*”: vroeger was er bij de geboorte van een kindje geen dokter aanwezig, de vroedvrouw zorgde voor alles (een dokter werd er alleen bijgehaald als er zich verwickelingen voordeden).

achter(h)eps: achterste hesp van varken.

achter(h)uis: achterkamer, de vroegere keuken.

achterieën: binnenkort, weldra.

achternaurduun: nadoen, naäpen.

achternaurkommerken: kindje dat geboren wordt als het gezin reeds gevormd is (meestal onverwacht, maar daarom niet minder welkom).

achternaurzeigen: nazeggen.

achternoens: in de namiddag, “*s achternoens duunekik aältid een dutsjen*”: na de middag doe ik altijd een dutje.

achterren (nor-): naar het toilet gaan.

achterstel: achterstand bij een afbetaling, “*tsîgeworrig zinder veel mensen dien't te brieëd lotten (h)angen en durmee ach-*

terstel (h)èn op 't aflossen van ulder hypotheek”: mensen die te royaal leven betalen dikwijls hun leningen onregelmatig af.

achtersteveuren: verkeert aangedane kledij: “*(h)èdde ô klieëren nô wirral 't achtersteveuren aungedaun?*”.

adde: als jij, “*adde gî most weten, wâ da'k kik wit, tèn zudde neig verschieten zî*”: als jij moest weten wat ik weet, dan zou jij erg verwonderd zijn.

adsten: oudsten, “*onzen adsten werkt al mî Scheiërders*”.

af: af, gedaan, “*t is af mî zî lief*”: de verkering is verbroken.

Met het voorzetsel **af** zijn er te Belsele wel 23 woorden die **slaag of aframmeling** betekenen, het verschil zit hem soms in de hevigheid van de slagen:

afboefen, afbonken, afbustelen, afdruuëgen, afdussen, afgut-sen, afkloppen, afkoteren, aflappen, afmatsen, afpekken, afpoefen, afpoeren, aframmen, afranselen, afrossen, af-smeiëren, aftoepen, aftroefelen, aftroeven, aftukken.

afbeirg: bergaf, “*dâ got hier rap verruit, k(h)èn afbeirg en mee-wind*”: het gaat hier snel want bergaf en met de wind mee.

afbeulen: te zwaar werk doen.

afbieën: afdingen, “*op de rommelmarkt moette aältid afbieën*” op de rommelmarkt moet men altijd afbieden.

afbijten: 1. pijn verbergen, “*om nog te kunnen weirken achter dâ malheur (h)ènnelik al veel moeten afbijten*”; -2. verflagen chemisch verwijderen

afbinnen: afbinden, strak vastbinden, “*as ge ne slagāār afgesneen (h)èt, tèn moette die goed afbinnen*”: een doorsneden slagader moet goed afgebonden worden.

afblijven: niet aanraken, “*afblijven of traun*”: geen voorhuwelijkse seksualiteit toegestaan.

afbollen: rijdend vertrekken: “*saluu en mersie, ‘k bollent hier af*”.

afdokken: betalen (Bargoens), “*of dagge dâ nô wilt of nie, afdokken zulde*”: of je wil of niet, betalen zal je.

afdroaën: 1. afsloven; zwaar vermoeien; -2. een andere weg inslaan; -3. dement worden: “*den dieënen begint dur af te droaën*”.

affeiërenduunde mens: zakenman.

affeiëres: zaken, “*dur (h)edde gî gieën affeiëres mî*”: daar heb jij geen zaken mee.

affies: aanplakbiljet, “*as ‘t verkiezing wurdt, tèn lotten de polietiekers geiëren ulder wezen zien op ulder affiesen*”: tijdens de verkiezingskampanje ziet men veel foto’s van politici op de aanplakbiljetten.

affreus: afschuwelijk, “*die mens, die onder dien ôtoo geleegen (h)ee, die zag dur affreus uit*”:

dat slachtoffer van dat auto-ongeval was afschuwelijk verminkt.

affront: vernedering, “*azuuë een affront da gî mî lapt*”: zo een vernedering die jij mij aandoet.

affronteeren: beledigen.

affrontelèk: vernederend.

afgang, afgank: 1. diarree; -2. ondergaan, “*de zon gô roeid af*”: de zon gaat onder terwijl de hemel in het westen rood is (dan gaat het weer veranderen).

afgaun: 1. ontlasting, “*as ge āād wurdt, tèn (h)èdde veel last mî ‘t eten en ‘t afgaun*”: de spijsvertering is een probleem voor veel oude mensen; -2. van kleur verschieten, “*dâ klieëd is vrieëd afgegaun deur in de zon te liggen*”: door in de zon te liggen is de kleur van dat kleed erg verschoten.

afgeven: 1. bekritisieren; -2. opgeven, “*gî moet dâ zuu rap nie afgeven*”: geef dat niet zo snel op.

af(h)āān: 1. afhouden, “*ik zal de schoaë die ge aungericht (h)èt, van ô luoën af(h)āān*”: ik zal de schade die jij veroorzaakt hebt, van uw loon afhouden; -2. ophouden, “*wâ ne zaugeman is mî dâ, die (h)āā nie op of nie af*”: die zeur kletst maar voort.

af(h)angerkes: 1. niet stevige, afhangende borsten; -2. bloemen in hangbloempotten.

af(h)ein: werk beëindigd.

afjaugen: afjakkeren.

afjauger: afjakkeraar.

afkijken: spieken, iemand die afkijkt, *“die is te lui om dâ vraugstik zelf op te lossen, (h)è kikt liever af”*: hij doet geen moeite om het vraagstuk op te lossen, hij spiekt liever.

afkappen: kippen, de lading doen kantelen.

afklappen: afraden, *“gî moet mî dâ nie proberen af te klappen, ik duun dâ toch”*: mij dat afraden heeft geen zin.

afklippelen: met een knuppel noten of ander fruit afgooien.

afkommen: afkomen, voorstellen, *“mî zuuken onnuuëzel(h)èd moette mî mij nie afkommen”*: voor zulke onbenulligheden heb ik geen aandacht.

afkraumen: afruimen, *“helpt âgau de toffel ies afkraumen, tèn is dâ rap gedaun”*: steek een handje toe bij het afruimen van de tafel, dan is het snel gedaan.

afkravven, afpietsen: afkrabben, *“gî zî best dâ ge die kust van die kwetsuur nie afkraft, of ze verzweiër nog”*: de korst van een wonde moogt ge niet afkrabben of zij verzweert.

afkunnen: iets aankunnen of opgewassen zijn op zijn taak.

afkurten: afkorten, inlossen, *“sîgeworrig zinder veel mensen die teveel moeten afkurten en dur kommen prutsen van”*: veel mensen moeten heden teveel schulden inlossen en komen daardoor in moeilijkheden.

afkurting: afbetaling, op termijn betalen.

aflangen: afnemen, *“as wî ont korten zin, tèn langten wî elke kieër den bat af veur dammen dieëlen”*: bij het kaarten laat men de tegenpartij een greep kaarten afnemen en die wordt onderaan het bat gestoken.

aflassen: afgelasten, *“z’(h)èn de Ronde van Vlonderen moeten aflassen omdan’t te slecht weer was”*: omdat het slecht weer was hebben ze de Ronde van Vlaanderen afgelast.

aflauterken: afleggertje, afdankertje, *“dâ wieëskindsjen draugt āāltid aflauterkes van d’andere gasten”*: dat weeskindje draagt enkel afleggertjes.

afliegen: 1. werken, arbeid verrichten, *“t is vandaug nie te weirm, wî gommen veel kunnen afleigen”*: het is nu nie te warm, we zullen veel kunnen doen; -2. overledene opbaren; -3. het onderspit delven, *“ik (h)èn dâ tegen die steirken bieër moeten afleigen”*: ik kon die sterke man niet overwinnen.

aflèkken: 1. aflikken, *“vroeger lèkten de mensen op den buiten, āāltid (h)ulder paptaljuuër af”*: op de buiten likte men altijd zijn papbord af (dat kwam ook omdat er maar één bord gebruikt werd en dat anders de rest van de pap met de aardappelen vermengd zou worden); -2. zich graag laten kussen, *“dâ mèsken lot (h)eur door iederieën aflèkken”*: dat meisje heeft omgang met verschillende jongens.